

על הדרישה והפרישה

ד"ר חזות גבריאל

וזאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו יביא אתו אל פתח אהל מועד:

יביא אותו, וכי אחרים מביאים אותו והלא הוא מביא את עצמו זו אחת משלש אתים שהיה ר' ישמעאל דורש בתורה. (ספרי, במדבר פסקה לב, ורש"י כאן)

חז"ל מלמדים אותנו שפירוש המילה 'אותו' הוא את עצמו. וכי משהו אחר יכול להביא אותו? על כך עונה ר' ישמעאל בדרשתו. מטרת הפסוק ללמדנו שרק הוא מביא את עצמו אל פתח האוהל, ולא אף אחד אחר. כלומר, לפנינו אחד משלשה מקרים בלבד בהם רבי ישמעאל דורש את המילה **את**. ברם, הדורש הגדול של ה'אתי' בתורה הוא דווקא רבי עקיבא. דרשת ה'אתי' המפורסמת ביותר היא מן המקור הבא:

... נחמיה העמסוני היה דורש כל 'אתי' שבתורה, כיון שהגיע ל'את ה' אלהיך תירא' פירש; אמרו לו תלמידי: רבי, כל 'אתי' שדרשת מה תהא עליהן? אמר להם: כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך קבלתי שכר על הפרישה; עד שבא ר' עקיבא ולימד, את ה' אלהיך תירא - לרבות תלמידי חכמים, (בכורות ו ע"ב).

בדרשה לעיל אין רבי ישמעאל דורש את המילה 'אתי' אלא את המילה 'אתו'. ההיגיון של הדרשה ברור: המילה 'אתו' מלמדת שהפועל (ע"י פתוחה) 'יביא', מתייחס לפועל (ע"י צרויה) – הלוא הוא הנזיר עצמו. המילה 'אתו' ניתנת להחלפה, ועל כן היא **מופנית**, שהרי ניתן היה לכתוב גם: "יביאהו אל פתח אוהל מועד", כלומר לבלוע את המילה 'אתו' בפועל שהיא צמודה אליו. יש כאן רמז המורה לדרשן לדרוש. 'יביאהו' מתפרש בעליל על משהו אחר, אולם 'יביא אותו' יכול להתפרש ביתר קלות על המביא עצמו.

גם רבי עקיבא אינו דורש **'אתי'** סתם כך. נראה שיש לו רמז מקראי גם בפסוקים המכילים את המילה 'אתי'. גם שם לא מדובר בהליך פורמלי גרידא. לדוגמה, גם בפסוק "את ה' א-להיך תירא" קיים רמז. היה על התורה לכתוב "ירא את ה' א-להיך", ואז באמת ר"ע אולי לא היה דורש זאת. החלפת המיקום של המילה 'אתי' מרמזת לר"ע כי יש כאן מקור לדרשה. ר"ע אינו מקבל זאת, משום שעדיין מדובר לשיטתו בניסוח סביר ונורמלי כדרך בני אדם, וכאן עיקר נקודת מחלוקתו עם ר"ע.

דוגמא נוספת היא "כבד את אביך ואת אימך", שנדרש לרבות בעל אמך ואשת אביך (החורגים), ולרבות אחיך הבכור (כתובות קג ע"א). גם כאן ייתור מסוים, שכן אחת משתי המילים 'אתי' מיותרת. ניתן היה לכתוב גם "כבד את אביך ואימך". למעשה ולמסקנת הגמרא נראה כי אין כאן כל ייתור, שכן הגמי (בסוגיית כתובות, שם) דורשת מכל אחד מן ה'אתי' דרשה אחרת (אב חורג ואם חורגת). נראה אם כן כי המחלוקת האם דורשים או לא דורשים ריבוי מהמילה 'אתי', תלויה בשאלה עד כמה המילה 'אתי' מיותרת.

ביחס לרבי עקיבא ניתן להעלות גם כוון חשיבה אחר. דרשותיו מבוססות על כך שהוא מבין את המילה 'אתי' עצמה באופן שונה. הוא כלל לא דורש ייתור כלשהו, אלא קורא את המקרא עצמו במשמעות שונה. המילה 'אתי' מובנת אצלו כ'עם'. מצאנו אכן במקרא כמה פעמים כי משמעות המילה 'אתי' הוא 'עם'. כמו, "את יעקב איש וביתו באו".

אם כנים דברינו, ייתכן כי ר"ע באמת מבין את המילה 'אתי' בכל מקום כמשהו שמתווסף על המילה המצטרפת אליה. לדוגמה, "את ה' א-להיך תירא" - עלינו לירוא מפני מי שנשפח אל ה' (מי שמצוי עם ה', או 'את ה'), כלומר מתלמידי החכמים. "כבד את אביך ואת אימך" פירושו לכבד את מי שנשפח לאביו ואמו (כלומר החורגים). לפי הצעה זו אין כאן עיסוק בשאלה של ריבויים באופן כללי, אלא בשאלה של משמעות המילה 'אתי'.

להערות ולרכישת ספרי 'מידה טובה': hazutg@gmail.com